

MUZYKOBRANIE

DANUTA JEZIOROWSKA

Program nauczania muzyki dla II etapu edukacyjnego

opracowany w ramach projektu

„Tworzenie programów nauczania oraz scenariuszy lekcji i zajęć wchodzących w skład zestawów narzędzi edukacyjnych wspierających proces kształcenia ogólnego w zakresie kompetencji kluczowych uczniów niezbędnych do poruszania się na rynku pracy”

dofinansowanego ze środków Funduszy Europejskich w ramach
Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, 2.10 Wysoka jakość systemu oświaty

WARSZAWA 2019

Redakcja merytoryczna – Zbigniew Wiertel
Recenzja merytoryczna – Dorota Pękacka

Redakcja językowa i korekta – Editio

Projekt graficzny i projekt okładki – Editio

Skład i redakcja techniczna – Editio

Warszawa 2019
Ośrodek Rozwoju Edukacji
Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
www.ore.edu.pl

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach wolnej licencji Creative Commons – Użycie niekomercyjne 4.0 Polska (CC-BY-NC).
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.pl>

SPIS TREŚCI

1. Wstęp – ogólna charakterystyka programu	5
2. Cele kształcenia i wymagania	8
3. Treści nauczania - wymagania szczegółowe	11
4. Warunki i sposób realizacji kształcenia	16
5. Układ treści nauczania dla klas IV–VII szkoły podstawowej	17
6. Zakładane osiągnięcia uczniów	21
7. Formy i metody pracy	23
8. Dostosowanie programu do specjalnych potrzeb edukacyjnych uczniów	25
9. Wykorzystanie narzędzi ICT	30
10. Elementy interdyscyplinarne w programie	32
11. Sposoby oceniania uczniów	34
12. Ewaluacja programu	37
Bibliografia	43

Mojej córce Juliannie
– Mama

1. WSTĘP – OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA PROGRAMU

Muzykobranie – nowy program dla przedmiotu muzyka przeznaczony jest do nauczania w ośmioletniej szkole podstawowej w klasach od IV do VII. Wybór programu nauczania zależy od nauczyciela, lecz bezpośrednim adresatem jest uczeń szkoły podstawowej. Podstawowym celem programu jest poznanie języka muzyki, wychodzące od wielorakich aktywności i praktyk, zmierzające do zdobycia niezbędnej wiedzy z zakresu kultury muzycznej. Propozycje muzyczne zawarte w niniejszym programie powinny być realizowane w każdej placówce szkolnej. Wprowadzone treści programu są zgodne z art. 47 ust. 1 pkt 1 lit. a, b, e, f i h ustawy z dnia 14 grudnia 2016 roku – Prawo oświatowe (Dz.U. z 2017 roku, poz. 59), Dz.U. z 24 lutego 2017 roku, poz. 356 – tekst jednolity, wydanego na jego podstawie aktu wykonawczego – Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 roku w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej.

Aktualna podstawa programowa tego przedmiotu zakłada, że kształcenie w szkole podstawowej trwa osiem lat i jest podzielone na dwa etapy edukacyjne:

- pierwszy – realizowany w formie kształcenia zintegrowanego – to tzw. edukacja wczesnoszkolna, zawierająca elementy muzyczne, obejmująca klasy I–III,
- drugi – odnoszący się do przedmiotu o nazwie muzyka, obejmujący klasy IV–VII szkoły podstawowej.

Realizacja programu wymaga minimum jednej godziny lekcyjnej tygodniowo dla każdej klasy z możliwością rozszerzenia o zajęcia o charakterze artystycznym, tj. chór, zespół muzyczny, taneczny, szkolny klub muzyczny lub ministudio.

Obecnie, pomimo nieustannego rozwoju technologii, edukacja artystyczna by mieć ugruntowane podstawy istnienia nie może zapominać o znanych koncepcjach i stosowanych z powodzeniem do dziś metodach wielkich twórców pedagogiki muzycznej, m.in. takich jak Carl Orff (1895–1982), Émile Jaques-Dalcroze (1865–1950) czy Zoltán Kodály (1882–1967). Inny program pt. *Szkolny Music Box* – opracowany

wcześniej przez autorkę – opiera się bezpośrednio na podstawach teoretycznych założeń ww. autorów.

Niniejszy program zakłada w sposób szczególny zwrócenie uwagi na **aktywne słuchanie muzyki** (*Active listening to music*). Termin ten bardzo trafnie określa myśl Konfucjusza: *słyszę i zapominam, widzę i pamiętam, czynię i rozumiem*. Według Dynera¹ *nawiązuje ona do alternatywnych metod pochodzących z kręgu idei Nowego Wychowania (m.in. Dewey, Montessori, Fröbel)*. Ważne staje się hasło Deweya: *Learning by doing – uczenie przez działanie*. Metoda tzw. aktywnego słuchania muzyki ma związek z tzw. zabawami tematycznymi, podczas których dzieci *naśladują czynności dorosłych i przybierają ich role na siebie, obserwują, co słyszą od dorosłych i podejmują zabawy na określony temat*. W omawianej metodzie zostały wyróżnione kolejne etapy pracy z utworem, dzięki której uczniowie świadomie mogą odbierać jej całokształt podczas różnych form aktywności, angażując wszystkie zmysły i ciało. Taki synkretyczny sposób poznawania przedmiotu to znana i stosowana na świecie metoda Batii Strauss – wybitnej pedagog i cenionej wychowawczynie dzieci i młodzieży pochodzącej z Izraela, według której słuchanie muzyki nie powinno mieć biernego charakteru. Podstawowymi formami jej ponadczasowej metody aktywnego słuchania muzyki są: ruch, drama, taniec, pantomima i elementy plastyki. Poprzez takie sposoby aktywizacji można ukazać podstawowe elementy muzyki, czyli: rytm, melodię, harmonię, artykulację czy formę. Metoda ta ma związek z tzw. zabawami tematycznymi, podczas których dzieci naśladują czynności dorosłych i występują w roli wykonawcy lub dyrygenta. Niewymuszona zamiana ról pozwala dzieciom uczestniczyć w utworze, daje im radość tworzenia, obserwacji i w konsekwencji radosny odbiór dzieła muzycznego. Ta metoda słuchania muzyki stanowi dużą atrakcję dla dziecka, ponieważ „wchodzi” ono w świat ludzi dorosłych i ich sztuki. Dzieci chcą tym samym aktywnie uczestniczyć (np. ruchowo), pobudzając przy tym (nie w pełni świadomie) wyobraźnię. Jednocześnie jest to rodzaj zabawy. Według Przychodzińskiej² aktywne słuchanie muzyki, to:

- nadawanie tytułów utworom muzycznym,
- wyrażanie słuchanej muzyki w formie plastycznej (szczególnie przydatne do rozpoznawania i utrwalania budowy formalnej utworów), ruchowe, instrumentalne i plastyczne ilustrowanie nastrojów muzyki,
- przygotowanie i realizacja scenki dramatycznej związanej z charakterem utworu,
- wspólne układanie i realizacja akompaniamentu do utworu (np. na instrumentach perkusyjnych).

Czynnikiem nadrzędnym przy realizacji poszczególnych zadań staje się bogaty zasób różnorodnych opracowań utworów muzycznych ze wszystkich epok muzycznych, a także utwory i pieśni ludowe, nie pomijając również aktualnego repertuaru z list przebojów.

¹ Dyner W.J., *Zabawy tematyczne dzieci w domu i przedszkolu*, Ossolineum, Wrocław 1983.

² Przychodzińska M., *Muzyka i wychowanie*, Nasza Księgarnia, Warszawa 1979, s.134.

Program *Muzykobranie* opiera się na wyżej wymienionych koncepcjach m.in. Batii Strauss oraz na wykorzystaniu treści międzyprzedmiotowych. Teoria stanowi drugoplanową rolę nad praktyką, spontanicznym i aktywnym działaniem muzycznym.

Zasadnicze założenia podstawy programowej kształcenia ogólnego w szkole podstawowej są wyrażone w niniejszym programie w sposób szczególny poprzez dbałość o integralny rozwój dziecka, zarówno biologiczny, emocjonalny, poznawczy oraz społeczny. Program *Muzykobranie* zawiera opis warunków nauki ucznia oraz kładzie nacisk na stwarzanie przyjaznej atmosfery zajęć oraz uwzględnienia indywidualnych możliwości i specjalnych potrzeb edukacyjnych (SPE) dla ucznia szczególnie zdolnego, jak i dysfunkcyjnego. Zarówno w scenariuszach, jak i w samym programie, wyszczególnione zostały treści, gdzie uczeń zdobywa różnorakie kompetencje, takie jak: cyfrowe, obywatelskie, przedsiębiorczości, świadomości i ekspresji kulturalnej oraz działania w zespole, w zakresie tworzenia i rozumienia informacji, w zakresie wielojęzyczności, społeczne, osobiste w zakresie umiejętności uczenia się.

Innowacyjność niniejszego programu polega na swobodzie wyboru treści programowych, tak by ich realizacja była możliwa w każdej szkole oraz wyróżnienia metody aktywnego słuchania muzyki z wybranymi zagadnieniami ogólnie pojętej sztuki (zwłaszcza plastyki).

W zakresie postaw i wartości elementy programu skierowane zostały na dostrzeganie przez ucznia odrębności kulturowych, wyrażanych zarówno w plastyce, jak i w utworach muzycznych oraz na wyrabianiu szacunku dla dorobku kulturowego i dziedzictwa narodowego. Wartościowaniem takich postaw jest również poznanie uniwersalizmu języka muzyki (sztuki), stwarzania szans wyboru przyszłego zawodu na rynku pracy i jego roli integracyjnej w dzisiejszym świecie.

2. CELE KSZTAŁCENIA I WYMAGANIA

W założeniach podstawy programowej przedmiotu muzyka podstawowe cele kształcenia – wymagania ogólne, to:

1. *indywidualna i zespołowa ekspresja muzyczna (uczeń indywidualnie i zespołowo muzykuje, tworzy i improwizuje proste struktury dźwiękowe i układy ruchowo-taneczne, przedstawia cechy i charakter wykonywanych utworów werbalnie i pozawerbalnie, rozwijając swoje zdolności i umiejętności muzyczne, preferencje oraz umiejętności wartościowania wytworów kultury),*
2. *język i funkcje muzyki, myślenie muzyczne, kreacja i twórcze działania (uczeń rozumie podstawowe pojęcia i terminy muzyczne niezbędne w praktyce wykonawczej, percepcji oraz prowadzeniu rozmów o muzyce, poszukiwaniu informacji i twórczym działaniu, dostrzegając przy tym wzajemne relacje między nimi),*
3. *wiedza o kulturze muzycznej, narodowym i światowym dziedzictwie kulturowym (uczeń interpretuje zjawiska związane z kulturą muzyczną, słucha muzyki, rozpoznaje, rozróżnia i omawia jej cechy, przedstawia własny stosunek do słuchanego i wykonywanego repertuaru, jest świadomym odbiorcą sztuki)³.*

Cele szczegółowe edukacji muzycznej zostały podzielone na:

1. **Wiadomości**, gdzie uczeń zna:
  - tańce ludowe i narodowe,
  - rodzaje zespołów muzycznych,
  - nazwy i podział instrumentów muzycznych,
  - najwybitniejszych przedstawicieli muzyki,
  - barwy głosów,
  - metodę relatywnego czytania nut,
  - podstawowe pojęcia i terminy muzyczne,
  - utwory wokalne, instrumentalne i wokально-instrumentalne podstawowe formy muzyczne,
  - zjawiska społeczne odnoszące się do muzyki,
  - zagadnienia aktualnego życia muzycznego,
  - obrzędy, zwyczaje i tradycje swojego regionu,
  - regulacje prawa autorskiego,
  - repertuar kulturalnego człowieka,
  - instytucje upowszechniające kulturę muzyczną.

³ Podstawa programowa kształcenia ogólnego z komentarzem. Szkoła podstawowa. Muzyka. Ministerstwo Edukacji Narodowej, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa <<https://www.ore.edu.pl/wp-content/uploads/2018/03/podstawa-programowa-ksztalcenia-ogolnego-z-komentarzem.-szkola-podstawowa-muzyka.pdf>>, s. 10, dostęp: 12.06.2019.

2. Umiejętności, gdzie uczeń:

- śpiewa pieśni i piosenki,
- świadomie i aktywnie słucha wybranych przykładów literatury muzycznej różnych epok,
- gra na instrumentach muzycznych,
- komponuje i tworzy,
- odtwarza ruchem proste rytmy i kroki taneczne,
- rozpoznaje i potrafi dokonać analizy dzieła muzycznego,
- rozpoznaje brzmienie instrumentów i zespołów muzycznych,
- muzykuje indywidualnie lub zespołowo,
- improwizuje oraz tworzy wielorakie wypowiedzi muzyczne,
- tworzy ilustracje ruchowe do muzyki oraz różnoraki akompaniament,
- wskazuje elementy dzieła muzycznego,
- potrafi zastosować prawidłową emisję głosu,
- dba o higienę głosu,
- stosuje fonogestykę,
- stosuje pojęcia muzyczne,
- werbalizuje emocje i odczucia,
- potrafi odzwierciedlić graficznie cechy muzyki,
- posługuje się multimediami oraz wykorzystuje w praktyce technologie informacyjną.

3. Cele wychowawcze, czyli **postawy**, gdzie uczeń:

- wykazuje szacunek dla kultury polskiej i europejskiej,
- docenia wartość muzyki ludowej,
- angażuje się w projekty artystyczne,
- rozwija potrzeby obcowania z dziełami muzyki i korzystania z dóbr kultury,
- wartościuje swój potencjał twórczy,
- kreuje kulturę artystyczną szkoły i środowiska,
- aktywnie uczestniczy w różnorodnych wydarzeniach artystycznych,
- promuje działania własne i środowiska,
- wykazuje postawę tolerancji dla preferencji muzycznych innych osób, twórców i wykonawców,
- kształtuje wrażliwość na piękno muzyki,
- dostrzega pozytywny aspekt działań muzycznych.

Zgodnie z *podstawą programową kształcenia ogólnego z komentarzem*⁴ najważniejsze **umiejętności** rozwijane w ramach kształcenia ogólnego w szkole podstawowej to:

⁴ Podstawa programowa kształcenia ogólnego z komentarzem. Szkoła podstawowa. Muzyka. Ministerstwo Edukacji Narodowej, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa <<https://www.ore.edu.pl/wp-content/uploads/2018/03/podstawa-programowa-ksztalcenia-ogolnego-z-komentarzem.-szkola-podstawowa-muzyka.pdf>>, dostęp: 12.06.2019.

- *sprawne komunikowanie się w języku polskim oraz w językach obcych nowożytnych,*
- *sprawne wykorzystywanie narzędzi matematyki w życiu codziennym, a także kształcenie myślenia matematycznego,*
- *poszukiwanie, porządkowanie, krytyczna analiza oraz wykorzystanie informacji z różnych źródeł,*
- *kreatywne rozwiązywanie problemów z różnych dziedzin ze świadomym wykorzystaniem metod i narzędzi wywodzących się z informatyki, w tym programowanie,*
- *rozwiązywanie problemów, również z wykorzystaniem technik mediacyjnych,*
- *praca w zespole i społeczna aktywność,*
- *aktywny udział w życiu kulturalnym szkoły, a także w środowisku lokalnym oraz kraju.*

Wymienione powyżej wymagania zawarte w nowej podstawie programowej stawiają na plan pierwszy doświadczenie i sposób praktycznego poznawania muzyki w wielu aspektach i formach, gdzie drugoplanową rolę spełnia teoria muzyki.

Cele zawarte w treściach kształcenia programu prezentowane są w pokazie aktywności muzycznej dzieci, czyli podczas jej odtwarzania, świadomego odbioru, tworzenia, a także w jej korelacji czy edukacji włączającej w różne obszary życia społecznego oraz przedmioty nauczania: przyroda, sztuka (w tym najbardziej plastyka), język polski (i języki obce), historia oraz zajęcia wychowania fizycznego.

3. TREŚCI NAUCZANIA - WYMAGANIA SZCZEGÓŁOWE

W przepisach stanowiących zapis prawny podstawy programowej program nauczania *muzyki* w klasach IV–VII obejmuje **treści nauczania – czyli wymagania szczegółowe⁵, takie jak:**

I. Indywidualna i zespołowa ekspresja muzyczna.

1. W zakresie śpiewu. Uczeń:

1) śpiewa ze słuchu lub/i z wykorzystaniem nut (w zespole, solo, a cappella, z akompaniamentem) minimum 10 różnorodnych utworów wokalnych w roku szkolnym:

- a) piosenki z repertuaru dziecięcego, młodzieżowego, popularnego i ludowego,
- b) wybrane pieśni (w tym artystyczne i patriotyczne),
- c) kanony;

2) poprawnie śpiewa z pamięci, zachowując należytą postawę, hymn państwowy „Mazurek Dąbrowskiego”;

3) śpiewa, dbając o emisję i higienę głosu, stosuje ćwiczenia oddechowe, dykcyjne i inne, zachowując naturalne właściwości głosu;

4) wykonuje solo lub w zespole „rapowanki”, rytmiczne recytacje itp.;

5) tworzy z pomocą nauczyciela i samodzielnie:

- a) struktury melodyczne,
- b) sygnały dźwiękowe (w kontekście danej tonalności),
- c) prosty dwugłos (burdon, ostinato, głos towarzyszący górny lub dolny),
- d) głosowe ilustracje dźwiękowe (onomatopeje) do scen sytuacyjnych, tekstów literackich i obrazów;

6) improwizuje wokalnie oraz tworzy – pod kierunkiem nauczyciela i samodzielnie – różnorodne wypowiedzi muzyczne według ustalonych zasad.

2. W zakresie gry na instrumentach. Uczeń:

1) gra na instrumentach ze słuchu lub/i przy pomocy nut (w zespole lub/i solo) na jednym lub kilku instrumentach melodycznych (do wyboru np. flet podłużny, flażolet /flecik polski/, pianino, keyboard, gitara, dzwonki, metalofon, ksylofon i inne) oraz perkusyjnych niemelodycznych:

- a) schematy rytmiczne,
- b) melodie,
- c) proste utwory,
- d) akompaniamenty;

⁵ Podstawa programowa kształcenia ogólnego z komentarzem. Szkoła podstawowa. Muzyka. Ministerstwo Edukacji Narodowej, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa <<https://www.ore.edu.pl/wp-content/uploads/2018/03/podstawa-programowa-ksztalcenia-ogolnego-z-komentarzem.-szkola-podstawowa-muzyka.pdf>, s. 11–14, dostęp: 12.06.2019.

2) gra na wybranym instrumencie melodycznym Hymn Europy (instrumentalną wersję „Ody do radości” L. van Beethovena);

3) odtwarza za pomocą gestów i dźwięków proste rytmy i schematy rytmiczne;

4) tworzy z pomocą nauczyciela i samodzielnie:

a) proste struktury rytmiczne,

b) swobodny akompaniament rytmiczny i melodyczny,

c) instrumentalne ilustracje dźwiękowe do scen sytuacyjnych, tekstów literackich i obrazów;

5) improwizuje oraz tworzy – pod kierunkiem nauczyciela lub/i samodzielnie – różnorodne wypowiedzi muzyczne według ustalonych zasad, z użyciem dostępnych lub wykonanych przez siebie instrumentów.

3. W zakresie ruchu przy muzyce. Uczeń:

1) odtwarza ruchem proste rytmy i schematy rytmiczne;

2) wykonuje podstawowe kroki, figury i układy taneczne:

a) polskich tańców narodowych: poloneza, kujawiaka i krakowiaka,

b) wybranych tańców ludowych (szczególnie własnego regionu),

c) wybranych tańców różnych narodów,

d) wybranych tańców towarzyskich (fakultatywnie);

3) improwizuje za pomocą gestu i ruchu oraz tworzy ilustracje ruchowe do muzyki.

4. W zakresie słuchania i percepcji muzyki. Uczeń:

1) świadomie słucha wybranych dzieł literatury muzycznej (fragmentów lub/i w całości):

a) reprezentatywnych dla kolejnych epok (od średniowiecza do współczesności),

b) muzyki jazzowej i rozrywkowej,

c) polskich pieśni artystycznych i patriotycznych,

d) utworów ludowych w postaci oryginalnej i artystycznie opracowanej;

2) rozpoznaje ze słuchu:

a) brzmienie instrumentów muzycznych,

b) brzmienie głosów ludzkich: sopran, alt, tenor, bas,

c) podstawowe formy muzyczne: AB, ABA, ABA1, rondo i wariacje,

d) polskie tańce narodowe,

e) aparat wykonawczy: solista, zespół kameralny, chór, orkiestra, big-band i zespół folkowy;

3) rozpoznaje i analizuje utwory muzyczne, określając ich elementy, nastrój i charakter, formułuje wypowiedzi, stosując pojęcia charakterystyczne dla języka muzycznego;

4) przedstawia słuchaną muzykę za pomocą środków pozamuzycznych (łączy muzykę z innymi obszarami wiedzy):

a) odzwierciedla graficznie cechy muzyki i strukturę form muzycznych,

b) rysuje, maluje oraz układa teksty do muzyki,

c) werbalizuje emocje i odczucia,

d) opisuje słowami cechy i charakter słuchanych utworów.

I. Język i funkcje muzyki, myślenie muzyczne, kreacja i twórcze działania.

1. Uczeń zna, rozumie i wykorzystuje w praktyce:

- 1) podstawowe pojęcia i terminy muzyczne (pięciolinia, klucz, nuta, pauza, wartość rytmiczna, dźwięk, gama, akord, akompaniament) oraz zależności między nimi;
- 2) określa podstawowe elementy muzyki (rytm, melodię, harmonię, agogikę, dynamikę, kolorystykę, artykulację).

2. Uczeń odczytuje i zapisuje elementy notacji muzycznej:

- 1) nazywa dźwięki gamy, rozpoznaje ich położenie na pięciolinii;
- 2) różnicuje wartości rytmiczne nut i pauz;
- 3) zna skróty pisowni muzycznej: repetycja, volty, da capo al fine;
- 4) zna podstawowe oznaczenia: metryczne, agogiczne, dynamiczne i artykulacyjne oraz fermatę;
- 5) potrafi posługiwać się symboliką beznutową (np. tabulaturą, fonogestyką, tataizacją).

3. Uczeń wykazuje się znajomością i dokonuje podziału:

- 1) instrumentów muzycznych ze względu na źródło dźwięku – nazywa i charakteryzuje je;
- 2) głosów ludzkich (sopran, alt, tenor, bas) oraz technik wokalnych (np. śpiew estradowy, śpiew biały, jodłowanie i inne);
- 3) aparatu wykonawczego (solista, zespół kameralny, chór, orkiestra, big-band, zespół folkowy).

4. Uczeń wykazuje się znajomością i dokonuje charakterystyki:

- 1) muzyki ze względu na jej rodzaj (wokalna, instrumentalna, wokarno-instrumentalna, artystyczna, rozrywkowa, ludowa oraz do wyboru: sakralna, filmowa, teatralna i inne);
- 2) stylów muzycznych (do wyboru: pop, rock, jazz, folk, rap, techno, disco, reggae i inne);
- 3) form muzycznych: budowa okresowa, AB, ABA, ABA1, kanon, rondo, wariacje, pieśń, opera, balet, operetka, musical, koncert, symfonia;
- 4) faktury muzycznej: homofoniczna, polifoniczna.

5. Uczeń określa charakterystyczne cechy:

- 1) polskich tańców narodowych: poloneza, mazura, kujawiaka, oberka, krakowiaka;
- 2) wybranych polskich tańców ludowych z uwzględnieniem własnego regionu;
- 3) wybranych tańców towarzyskich i współczesnych.

6. Wymienia nazwy epok w dziejach muzyki (średniowiecze, renesans, barok, klasycyzm, romantyzm, muzyka XX w.) oraz potrafi wskazać kompozytorów reprezentatywnych dla nich.

7. Porządkuje chronologicznie postacie kompozytorów: np. Mikołaj Gomółka, Jan Sebastian Bach, Antonio Vivaldi, Wolfgang Amadeusz Mozart, Ludwig van Beethoven, Fryderyk Chopin, Stanisław Moniuszko, Karol Szymanowski, Witold Lutosławski, Wojciech Kilar, Henryk Mikołaj Górecki, Krzysztof Penderecki i inni.

8. Potrafi uzasadnić własne preferencje muzyczne, argumentując swoje wybory.

9. Tworzy, odtwarza i zapisuje muzykę przy użyciu dostępnych technologii.

II. Kultura muzyczna, narodowe i światowe dziedzictwo kulturowe. Uczeń:

- 1) zna repertuar kulturalnego człowieka, orientując się w sztandarowych utworach z dziejów historii muzyki i współczesnej kultury muzycznej oraz wartościowej muzyki popularnej;
- 2) zna i wymienia instytucje upowszechniające kulturę muzyczną we własnym regionie, kraju i na świecie oraz ich działalność, a także śledzi wydarzenia artystyczne;
- 3) poszukuje informacji o muzyce w wydawnictwach książkowych, multimedialnych i innych dostępnych źródłach;
- 4) poznaje przykłady muzycznej twórczości ludowej, obrzędy, zwyczaje, tradycje swojego regionu;
- 5) wyszukuje nagrania z literatury muzycznej w celu zilustrowania twórczości kompozytorów, cech epoki, charakterystyki stylów, przygotowując prezentacje lub/i muzyczne portfolio;
- 6) uczestniczy w tworzeniu artystycznych projektów edukacyjnych o charakterze interdyscyplinarnym (również z wykorzystaniem technologii informacyjnej);
- 7) angażuje się w kreowanie kultury artystycznej swojej szkoły i najbliższego środowiska;
- 8) uczestniczy realnie lub wirtualnie w różnorodnych wydarzeniach muzycznych;
- 9) stosuje zasady wynikające ze świadomego korzystania i uczestniczenia w dorobku kultury muzycznej: odpowiednie zachowanie podczas koncertu, przedstawienia operowego itp., tolerancja dla preferencji muzycznych innych osób oraz szacunek dla twórców i wykonawców.

Zgodnie z podstawą programową kształcenia ogólnego z komentarzem⁶ treści nauczania w pierwszym obszarze wymagań ogólnych podzielono, zgodnie z podstawowymi formami aktywności muzycznej, na śpiew, grę na instrumentach, ruch przy muzyce, słuchanie i percepcję. W wymaganiach szczegółowych (treściach nauczania) poszczególnym punktem (treściom zawartym w wymaganiach ogólnych) przyporządkowano treści repertuarowe, zakres działania ucznia oraz przewidywane osiągnięcia.

Celem programu jest zaktywizowanie uczniów podczas słuchania muzyki, poprzez taniec, zabawę oraz ruch z piosenką, które należy dostosować w zależności od wieku. Rodzaj umuzykalniania, rozumiany w tym wypadku jako praktyka muzyczna, zawsze powinna wyprzedzać teorię.

⁶ Podstawa programowa kształcenia ogólnego z komentarzem. Szkoła podstawowa. Muzyka. Ministerstwo Edukacji Narodowej, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa <<https://www.ore.edu.pl/wp-content/uploads/2018/03/podstawa-programowa-ksztalcenia-ogolnego-z-komentarzem.-szkola-podstawowa-muzyka.pdf>, s. 21, dostęp: 12.06.2019.

Treści programowe należy traktować jako podstawowe i powinny stanowić materiał, który należy w miarę indywidualizacji działań poszerzać i wzbogacać o nowe. W klasach wyższych należy pamiętać o wzroście stopnia trudności przy wykonywaniu zadań i ćwiczeń oraz podejmować działania zamienne w zależności od środowiska, grupy uczniów i specjalnych dostosowań edukacyjnych. Funkcja ogólnopoznawcza zaczyna się krzyżować z poznawczo-muzyczną w momencie, kiedy dochodzi do głosu wiedza o stylach i kierunkach muzycznych, o kulturze muzycznej i o biografii kompozytorów.

Zrealizowany program powinien umożliwiać każdemu uczniowi dalszy jego rozwój kreatywności oraz kompetencji społecznych, takich jak: umiejętność prezentacji osiągnięć indywidualnych i zespołowych, współdziałanie, odpowiedzialność, pełnienie różnorodnych funkcji w grupie, tolerancja upodobań innych osób oraz poszanowanie tradycji kulturowych.

4. WARUNKI I SPOSÓB REALIZACJI KSZTAŁCENIA

Warunkiem realizacji każdego programu jest postawa, jaką kreuje nauczyciel wraz z uczniami. Osoba, będąca nauczycielem muzyki, postrzegana jest w kategorii animator życia kulturalnego, który uwrażliwia uczniów na piękno sztuki, a zwłaszcza muzyki. Swoim postępowaniem i metodami pracy wykorzystuje do realizacji swoich zamierzeń najbliższe środowisko (społeczność uczniowska, rodzice, szkoła, ośrodki kultury itp.). Wartość muzykowania przedstawia w wymiarze jej ponadczasowości w obrębie otoczenia szkoły, okolicy czy regionu. W myśl tworzenia interakcji-edukacji przedstawia przedmiot w kontekście radosnego faktu obcowania z muzyką. Powinnością każdego nauczyciela jest poszerzanie swojej wiedzy różnymi metodami i technikami tak, by mobilizować uczniów do lepszej pracy i zaangażowania, by lepiej poznać swoich uczniów i ostatecznie, by jego praca została uwieńczona sukcesem.

Proponowany program jest przeznaczony do realizacji przez wykwalifikowanych nauczycieli wychowania muzycznego. Do sprawnie przeprowadzonej lekcji muzyki niezbędna jest sala lekcyjna lub pomieszczenie (-a), które na stałe będzie przypisane temu przedmiotowi. Z jednej strony to trudne wyzwanie dla dyrektora, ale tylko dzięki konsekwentnie prowadzonym zajęciom i dobrze wyposażonej pracowni muzycznej podstawa programowa będzie mogła być zrealizowana poprawnie. W takiej sali powinny znaleźć się: komputer PC lub laptop, rzutnik, sprzęt do odtwarzania, nagrywania i nagłaśniania dźwięku (a jednocześnie wyciszenie sali), stałe łącze z Internetem, tablica multimedialna (lub tradycyjna), zestaw instrumentów melodycznych typu dzwonki chromatyczne, pianino, zestaw Orffa, przestrzeń do zabaw i ćwiczeń ruchowych, lustro(-a), szafa–biblioteczka (na dokumentację, nuty, płyty CD).

Uczniowie powinni być zaopatrzeni w podręczne zeszyty nutowe, teczki na nuty, instrumentaliści w pulpity. Warto również wzbogacić salę o podręczny księgozbiór z zakresu podstawowych wiadomości oraz zasad muzyki, a także w podręczniki i śpiewniki.

5. UKŁAD TREŚCI NAUCZANIA DLA KLAS IV–VII SZKOŁY PODSTAWOWEJ

Niniejszy rozdział zawiera w formie tabelarycznej zakres materiału do realizacji dla poszczególnych klas szkoły podstawowej, począwszy od klasy IV do VII.

Tabela 1. Treści nauczania dla klasy 4 szkoły podstawowej

TREŚCI	ZAGADNIENIA PROBLEMOWE /przewidywana ilość godzin	ZAKŁADANE OSIĄGNIĘCIA, gdzie uczeń:
Aktywne słuchanie muzyki	Rozpoznawanie kontrastów i podobieństw muzycznych Słuchanie i rozpoznawanie form muzycznych Rozpoznawanie utworów muzycznych o różnych treściach programowych Interpretacja ruchowa i plastyczna treści pozamuzycznych.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Potrafi rozpoznawać instrumenty muzyczne, ✓ Potrafi rozpoznawać głosy w dziele muzycznym, ✓ Rozróżnia wybrane elementy muzyki (dot. tempa, dynamiki, artykulacji itp.), ✓ Umie rozróżniać części w utworze oraz budowę rondo i formy AB, ABA, ABA¹, ✓ Umie rozróżniać muzykę ludową i stylizacje (Vivaldi, Chopin, Moniuszko, Lutosławski, klasycy wiedeńscy, przedstawiciele Szkół Narodowych, muzyka współczesna), ✓ Rozpoznaje obsadę wykonawczą.
Ten śpiew budzi mnie	Śpiewanie indywidualne i zespołowe pieśni ludowych, piosenek, rapowanek, kanonów, hymnu państwowego wraz z recytacją.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Umie i stosuje podstawy emisji głosu przy śpiewie: przy pomocy nut, z pamięci, ze zrozumieniem formy, ze znajomością wzorców melodycznych.
Granie na śniadanie	Poznanie i utrwalanie sposobów gry na instrumentarium Orffa, instrumentach klawiszowych, flażoletach.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Potrafi zagrać rytm; tworzy akompaniament do piosenek, utworów muzycznych i zabaw ruchowych; zna charakterystyczne rytmy tańców narodowych, stosuje improwizację, ✓ Potrafi zagrać melodię.
Ruch przy muzyce	Wykorzystanie poznanych kroków i figur tanecznych Interpretacja nastroju i charakteru muzyki Improwizacja i doskonalenie koordynacji i pamięci ruchowej.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Umie zatańczyć poloneza, krakowiaka, taniec regionalny i towarzyski (do wyboru), ✓ Umie stworzyć układ ruchowy do piosenki, utworu muzycznego, formy lub wybranego elementu muzyki, ✓ Potrafi wykorzystać znaną literaturę oraz muzykę jazzową poprzez odgrywanie odpowiednich ról, ✓ Umie zastosować w niej instrumenty muzyczne do naśladowania zjawisk otoczenia, ✓ Dostosowuje ekspresję ciała do muzyki.
Komponuje i tworzy ze zrozumieniem	Tworzenie melodii i rytmu (echo rytmiczne, akompaniament), rytmizacja mowy, kanon rytmiczny.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Potrafi zastosować pojęcia muzyczne, stosować technikę czytania nut (nazwy dźwięków, solmizacja, klucze muzyczne), elementy dzieła muzycznego.
Łącznie w IV klasie 32 godziny		

Tabela 2. Treści nauczania dla klasy 5 szkoły podstawowej

TREŚCI	ZAGADNIENIA PROBLEMOWE /przewidywana ilość godzin	ZAKŁADANE OSIĄGNIĘCIA, gdzie uczeń:
Aktywne słuchanie muzyki	<p>Słuchanie i rozpoznawanie rodzajów faktur i form muzycznych</p> <p>Rozpoznawanie brzmienia głosów</p> <p>Poznanie techniki gry na instrumentach</p> <p>Słuchanie i interpretacja dzieła muzycznego.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Potrafi odróżnić fakturę polifoniczną od homofonicznej, ✓ Potrafi rozróżnić formy typu: ABA, wariacje i rondo, ✓ Umie rozróżnić rodzaje zespołów wokalnych oraz rodzaje chórów, ✓ Potrafi odróżnić artykulację, ✓ Potrafi rozpoznać epokę oraz określić formę utworu na podstawie słuchanego utworu, ✓ Umie zatańczyć wybrane tańce.
Ten śpiew budzi mnie	Śpiewanie pieśni i piosenek	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Umie zaśpiewać jednogłosowo przy pomocy nut. Rozpoznaje kierunek melodii, ✓ Potrafi zaśpiewać prostą linię melodyczną kanonu.
Granie na śniadanie	Akompaniowanie do piosenek	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Potrafi grać wzory rytmiczne i melodyczne, ✓ Potrafi improwizować indywidualnie i grupowo.
Ruch przy muzyce	Taniec, tworzenie układów ruchowo-tanecznych	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Umie zastosować poznane kroki taneczne, które utrwala, ✓ Pamięta charakterystyczne rytmy tańców.
Komponuje i tworzy ze zrozumieniem	Improwizacja i tworzenie	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Umie dokończyć zaśpiewaną frazę, ✓ Potrafi stworzyć obraz muzyczny do wiersza lub innej formy literackiej.
Łącznie w V klasie 32 godziny		

Tabela 3. Treści nauczania dla klasy 6 szkoły podstawowej

TREŚCI	ZAGADNIENIA PROBLEMOWE /przewidywana ilość godzin	ZAKŁADANE OSIĄGNIĘCIA, gdzie uczeń:
Aktywne słuchanie muzyki	<p>Słuchanie i rozpoznawanie rodzajów faktur i form muzycznych</p> <p>Rozróżnianie brzmienia głosów</p> <p>Poznanie technik gry na instrumentach</p> <p>Słuchanie i interpretacja dzieła muzycznego</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Potrafi odróżnić fakturę polifoniczną od homofoniczną oraz wskazuje na części kontrastujące i powtórzeniowe, ✓ Potrafi rozróżnić formy typu: ABA, wariacje i rondo różnych epok, ✓ Umie rozróżnić rodzaje zespołów wokalnych i instrumentalnych oraz rodzaje chórów i orkiestr, ✓ Potrafi odróżnić i wymienić rodzaje elementów muzycznych, ✓ Umie podać tytuły utworów oraz autora, ✓ Umie zatańczyć wybrane tańce.
Ten śpiew budzi mnie	<p>Śpiewanie piosenek młodzieżowych</p> <p>Śpiewanie pieśni artystycznych i patriotycznych</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Potrafi z pamięci zaśpiewać wybrany repertuar i określić tempo, dynamikę oraz inne elementy dzieła muzycznego, ✓ Zna wybrany repertuar pieśni.
Granie na śniadanie	Odtwarzanie i gra na instrumentach	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Potrafi zagrać melodię oraz rytm na odpowiednim instrumencie solo i w zespole.
Ruch przy muzyce	Tworzenie układów ruchowych	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Utrwala znane tańce, rozwija improwizacje ruchowe, ✓ Potrafi zatańczyć wybrany taniec towarzyski (walc, rumbę, cza-czę).
Komponuje i tworzy ze zrozumieniem	Komponowanie	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Frazy, zdania muzyczne, melodie do wierszy.
łącznie w VI klasie 32 godziny		

Tabela 4. Treści nauczania dla klasy 7 szkoły podstawowej

TREŚCI	ZAGADNIENIA PROBLEMOWE /przewidywana ilość godzin	ZAKŁADANE OSIĄGNIĘCIA, gdzie uczeń:
Aktywne słuchanie muzyki	Słuchanie i rozpoznawanie rodzajów faktur i form muzycznych Rozróżnianie brzmienia głosów Poznawanie technik gry na instrumentach Słuchanie i interpretacja dzieła muzycznego	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Potrafi odróżnić fakturę polifoniczną od homofonicznej oraz słownie zinterpretować charakter i nastrój muzyki, ✓ Potrafi rozróżnić formy typu: ABA, wariację i rondo, ✓ Umie rozróżnić rodzaje zespołów wokalnych oraz rodzaje chórów, ✓ Potrafi dokonać analizy przebiegu muzycznego – myśli muzycznie, ✓ Potrafi rozpoznać epokę oraz określić formę utworu na podstawie słuchanego utworu, ✓ Umie zatańczyć wybrane tańce.
Ten śpiew budzi mnie	Śpiewanie piosenek młodzieżowych i innych	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Utrwała repertuar z poprzednich klas, ✓ Zna piosenki żołnierskie, szanty, turystyczne i inne.
Granie na śniadanie	Gra na instrumentach	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Potrafi zagrać z tabulatury podstawowe chwytów gitarowe, ✓ Utrwała grę na instrumentach poznanych w klasach poprzednich (flety, keyboard, instrumentarium Orffa).
Ruch przy muzyce	Taniec	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Potrafi stworzyć zespołowy układ ruchowo-taneczny na konkurs lub pokaz,
Komponuje i tworzy ze zrozumieniem	Tworzenie	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Poszukuje związków muzyki z innymi dziedzinami sztuki.
Łącznie w VII klasie 32 godziny		

Realizację treści pozaprogramowych i celów kształcenia wykraczających poza wyżej określone ramy należy realizować w trakcie indywidualnych zajęć pozalekcyjnych lub kółek muzycznych o sprofilowanym charakterze. Mogą one mieć charakter praktycznych zajęć chóru lub zespołu muzycznego bądź też poszerzać wiadomości teoretyczne wielu zagadnień, przygotowując uczniów do konkursów i olimpiady artystycznej w klasach starszych.

6. ZAKŁADANE OSIĄGNIĘCIA UCZNIÓW

Zakładane osiągnięcia uczniów powinny podlegać ocenie i być procesem ciągłym oraz usystematyzowanym. Osiągane rezultaty dostarczają nauczycielowi, uczniom oraz rodzicom informacji o wiedzy, umiejętnościach i postawach wobec przedmiotu muzyka. Szczegółowe procedury klasyfikowania i oceniania tych osiągnięć są niezbędną czynnością każdego nauczyciela, które należy udokumentować z początkiem roku szkolnego i przekazać nie tylko uczniom do wiadomości, ale również rodzicom czy opiekunom.

Szczegółowy zapis zakładanych osiągnięć uczniów podany jest w pełnym brzmieniu w podstawie programowej dla II etapu nauki dla uczniów szkół podstawowych. Uczeń kończący edukację muzyczną na drugim etapie nauczania powinien **znać podstawowe terminy muzyczne** i stosować je w praktyce – w czasie śpiewu, gry na instrumentach i rozmowie o muzyce. Dalej, powinien **odczytywać i zapisywać** podstawowe oznaczenia muzyczne dotyczące elementów notacji muzycznej, skrótów pisowni muzycznej, podziału wartości rytmicznych, metrum, oznaczeń agogicznych, dynamicznych, artykulacyjnych. Podstawowym efektem jest kształcenie na każdym poziomie osiągnięć w dziedzinie **umiejętności śpiewania** polskiego hymnu państwowego, wybranych pieśni patriotycznych, kanonów, piosenek dziecięcych, młodzieżowych i popularnych. Drugim ważnym rezultatem jest **gra na instrumentach** schematów rytmicznych, melodii, prostych utworów oraz hymnu Europy. Kolejnym osiągnięciem w zależności od stopnia uzdolnień grupy lub pracy indywidualnej z uczniem jest odtwarzanie prostych rytmów z wykorzystaniem ruchu z zastosowaniem tataizacji, wykonywanie podstawowych **kroków i figur z wybranych tańców ludowych i towarzyskich**, znajomość cech charakterystycznych polskich tańców narodowych, tworzenie improwizacji (wokalnych, instrumentalnych, ruchowych) oraz układanie prostych rytmów i akompaniamentów. Uczeń powinien również **wymieniać przykłady instrumentów** z trzech podstawowych grup, **rozpoznawać głosy wokalne**, określać **aparatus wykonawczy muzyki** wokalne i instrumentalnej (obsada wykonawcza utworu muzycznego), rozpoznać i dokonywać opisu struktury form muzycznych (typu AB, ABA, ABA1, wariacje, rondo, kanon), rozróżniając również fakturę jednogłosową i wielogłosową. Wiedzą tą będzie operował wówczas, kiedy będzie podawać nazwy okresów w dziejach muzyki i będzie potrafił przyporządkowywać do nich wybranych kompozytorów. Uczeń swoją postawą powinien wyrażać muzykę za pomocą środków pozamuzycznych, wykorzystując zdobytą wiedzę z innych przedmiotów, a także zachowywać ustalony porządek zasad i kryteriów oceniania z muzyki. Proporcjonalnie wyższą oceną nagradzany będzie uczeń, który angażuje się w pracę zespołową i zachęca do współpracy innych uczniów poprzez własne pozytywne działania. Uczeń powinien również

okazywać szacunek i tolerancję dla tradycji i kultury własnego oraz innych narodów. Po zakończeniu edukacji muzycznej w szkole podstawowej uczeń powinien dalej rozwijać swoje kompetencje kluczowe, które pomogą mu w odnalezieniu właściwego kierunku dalszego kształcenia, a tym samym wyboru ścieżki zawodowej.

Osiągnięcia ucznia należy dostosowywać do wieku uczniów, uzdolnień i predyspozycji, mając na względzie uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Inne osiągnięcia należy założyć wobec ucznia wybitnie zdolnego, a inaczej procedury osiągania tych celów przedstawiać się będą wobec ucznia z różnymi dysfunkcjami. Wnikliwy opis lekcji oraz osiąganie celów uczniów ze SPE – uwzględniając jednocześnie ich indywidualne potrzeby oraz dostosowując do nich pomoce dydaktyczne – znaleźć można w zasobach udostępnionych nieodpłatnie na stronie internetowej Ośrodka Rozwoju Edukacji, bogatej literaturze i czasopismach pedagogicznych. Zasoby te ułatwiają kształtowanie umiejętności uczniów, stwarzając możliwość zastosowania różnorodnych form aktywności i przekazu, wykorzystywania ćwiczeń interaktywnych oraz ciekawych materiałów multimedialnych.

7. FORMY I METODY PRACY

W programie *Muzykobranie* zaproponowano zastosowanie wielu metod i form pracy przez nauczyciela, które należy dostosować do wymagań poziomu zdolności i możliwości poszczególnych uczniów. Podstawowym elementem tego programu jest połączenie metod tradycyjnych i aktywizujących.

Uwzględniając specyfikę przedmiotu artystycznego, jakim jest muzyka, sklasyfikowaniu podlegają metody takie jak: wizualna, werbalna, ekspresyjna oraz projektowa. W niniejszym programie zastosowane zostały następujące metody:

- metoda inscenizacji/dramy z elementami pantomimy – polegająca na przyswajaniu treści muzycznych poprzez przeżycie, doświadczenie, zabawę. Na uwagę zasługują scenki typu *stop klatka*, improwizowane poprzez układ ruchowy. To rodzaj sztuki wyrażania emocji i przeżyć.
- zabawa i gry – najlepszy sposób na przyspieszenie przyswajania wiedzy. Metoda, dzięki której tworzy się więź w grupie czy klasie. W sposób szczególny rozwija kompetencje osobiste i społeczne, pobudzając umiejętność uczenia się.
- metoda Knillów – w ramach programu aktywności, świadomości ciała, kontaktu i komunikacji – opracowana zwłaszcza na potrzeby osób z autyzmem. To specjalnie dobrane ćwiczenia, dzięki którym osoby niepełnosprawne będą podejmowały inicjatywę w procesie terapeutycznym.
- metody sensoryczne – oddziałujące na wzrok, dotyk, węch, smak z uwrażliwianiem na muzykę. Celem takich zajęć jest wielozmysłowa stymulacja poprzez różnego rodzaju aktywności ruchowe.
- oddziaływanie muzykoterapeutyczne – w celu nawiązania kontaktu, wspomagania poczucia bezpieczeństwa w grupie, budowanie relacji z nauczycielem – tutorem.
- prezentacje muzyczne – w dowolny sposób realizowane przez uczniów, którzy pozyskują informacje z różnych źródeł, a efekty pracy są prezentowane na forum klasy lub szkoły.
- *mind mapping*, czyli popularna mapa myśli, służąca wizualizacji wielu tematów z muzyki.
- gry planszowe – w oparciu o przygotowaną wcześniej mapę pojęć uczniowie tworzą rodzaj gry planszowej np. typu *memorki*. Uczy spostrzegawczości, jest treningiem pamięci, utrzymuje jednorodne tempo pracy w zespole.
- metoda projektu – wymaga pracy zespołowej. Jest połączeniem praktyki z teorią. Projekty mogą obejmować zakres działań: szkolnych międzyklasowych, ogólnoszkolnych lub szkół partnerskich z różnych miast.
- śnieżna kula – uczniowie dostają karteczki, wypisują argumenty i przyklejają je na arkusz po obwodzie narysowanego koła, w ten sposób przybliżają się do środka koła (na tak) i na zewnątrz (na nie).

- debata – to ogólna nazwa metody nazywanej również argumentacją za i przeciw, dyskusją panelową, myślącymi kapeluszymi, piramidą priorytetów. Zwłaszcza w klasach starszych problemy budzące kontrowersje i żywo poddane dyskusji na lekcji w odpowiednich warunkach, podnoszą skuteczność realizacji zamierzonych celów kształcenia. Warto pamiętać przy tej metodzie o sposobie rejestracji i efektywnej aranżacji miejsca spotkania. Tego rodzaju metoda sprawdzi się w wersji wirtualnej poprzez takie strony jak: Messenger, WhatsApp, Facebook, Instagram czy Skype zwłaszcza w pracy z uczniem zdolnym.
- metoda analizy materiału źródłowego polega na analizie artykułów, recenzji, opinii, audycji radiowych czy telewizyjnych programów muzycznych, utworu muzycznego. Nie należy do najłatwiejszych, ze względu na umiejętność samodzielnego selekcjonowania, poszukiwania oraz dokonywania oceny jakości zebranych informacji. Metoda uczy krytycznego myślenia, sposobu organizacji pracy i daje możliwość obiektywnego sposobu widzenia problemu. Można ją zastosować przy aktywnym słuchaniu muzyki, przeglądzie recenzji prasowych artykułów muzycznych.
- burza mózgów to bank pomysłów i rozwiązań problemu podanego przez nauczyciela. Można ją zastosować podczas omawiania muzyki programowej lub różnic w wysłuchanych utworach.
- lekcja z Mistrzem – spotkanie z osobowością muzyczną, która dysponuje wiedzą, praktyką, jest rozpoznawana i podziwiana w gronie uczniów, a także w lokalnym środowisku.
- warsztaty artystyczne (w czasie dodatkowych godzin) – należą do głównych metod stosowanych w celu stworzenia pracy twórczej chóru, szkolnego zespołu muzycznego czy zespołu kameralnego.
- festiwale, konkursy, przeglądy – metoda, która jest sprawdzianem zarówno dla nauczyciela, jak i ucznia. Przysposabia do przyjęcia zarówno smaku sukcesu, jak i przyjęcia goryczy porażki. Ma duży walor wychowawczy i kształtuje charakter ucznia.
- zasoby internetowe, ćwiczenia interaktywne – zawarte na nowo powstających stronach wirtualnej przestrzeni. Nieograniczona wiedza dla uczniów, jak i sposób na poszerzenie wiedzy i wykorzystanie pracy z uczniem zdolnym.
- filmy edukacyjne, tworzenie komiksu (wirtualnie i realnie).
- audycja radiowa – korzystanie z licznych stron internetowego radia. Kategorie i wysoka specjalizacja w zakresie tematycznym i biograficznym, liczne audycje, słuchowiska – to tylko niektóre propozycje, na przygotowanie tą metodą interesującej lekcji.

8. DOSTOSOWANIE PROGRAMU DO SPECJALNYCH POTRZEB EDUKACYJNYCH UCZNIÓW

Kształcenie muzyczne może być bardzo dobrym sposobem pracy z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (ucznim zdolnym i niepełnosprawnym). Takie modelowe podejście jest wyzwaniem dla nauczyciela, który chce rozbudzać w swoich uczniach potrzebę uczestniczenia w życiu kulturalnym i świadomie kieruje go na postrzeganie w takiej pracy indywidualizacji procesu nauczania. Nauczyciel powinien zaangażować się w proces przygotowujący młodego człowieka do świadomego uczestnictwa w życiu kulturalnym i uświadamiającego sobie, że potrafi osiągać sukcesy, co w przypadku uczniów zdolnych przedstawia się jako swoboda twórcza, a w przypadku uczniów niepełnosprawnych wzrasta ich poczucie wartości do pełnego uczestnictwa w życiu społecznym. Koniecznym staje się wypracowanie kilku ważnych elementów, które uczniom ze SPE fakultatywnie należy stworzyć poprzez:

- 1) przestrzeń edukacyjną – dostosowanie sali lekcyjnej w odpowiednią liczbę bodźców, ilość potrzebnych i bezpiecznych przedmiotów związanych z procesem nauczania, oświetlenie klasopracowni, tworzenie prawidłowych warunków akustycznych, usadowanie ucznia w klasie i poza nią,
- 2) dostosowanie wymagań edukacyjnych do specjalnych potrzeb ucznia, dostosowanie poziomu trudności zadań lub/i działań edukacyjnych do indywidualnych możliwości ucznia (np.: dzielenie materiału nauczania na mniejsze partie, zmniejszenie liczby zadań do wykonania, ograniczenie ilości bodźców np. dekoracji na ścianach, stosowanie krótkich i zwięzłych poleceń, pozbawionych metafor, wyraźnie akcentowanych i skupionych na celu, zwiększenie liczby ćwiczeń i powtórzeń materiału, zorganizowanie pomocy koleżeńskiej, godzin konsultacyjnych, wydłużenie czasu pracy uczniów i in.),
- 3) monitorowanie i dokonywanie analizy potencjału ucznia poprzez pokonywanie deficytów (np.: wzmacnianie postępów ucznia pozytywną oceną jego pracy, wykorzystywanie mocnych stron ucznia, stwarzanie sytuacji będących źródłem pozytywnych emocji i miłych doświadczeń),
- 4) zmiany form i technik aktywności ucznia (np.: minimalizacja metod podających na rzecz metod aktywizujących, wykorzystanie narzędzi dydaktyki cyfrowej, narzędzi TIK, gamifikacji, videodydaktyki, symulacji, wizualizacji, przekładu intersemiotycznego, metody audiolingualnej, metod polisensorycznych i in.); metody eksponujące (wystawa, pokaz, drama), które w edukacji artystycznej mają funkcję motywującą i integrującą oraz są również sposobem osiągania sukcesu przez każdego uczestnika lekcji – bez dzielenia uczniów na tych ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi i uczniów bez tych potrzeb; metoda swobodnej ekspresji twórczej – można ją zaliczyć do metod poszukujących, metody doświadczeń – w odniesieniu do dzieci

z różnymi potrzebami metoda ta pozwala na dogłębne wyrażanie siebie, jest nieskrępowana, prowadzi do głębokiego przeżycia, a zatem i zrozumienia treści lekcji.

- 5) wykorzystanie metod pracy sprzyjających indywidualizacji procesu edukacyjnego np.: metody odwróconej lekcji, tutoring, portfolio/e-portfolio, planu działań wspierających, coachingu, konsultacji indywidualnych, koła zainteresowań, planu wyjazdów szkoleniowo-warsztatowych, cyklicznych spotkań w placówkach edukacji artystycznej (światlica środowiskowa, dom kultury, szkoły i akademie muzyczne, uniwersyteckie wydziały artystyczne, kościół, oczywiście opera, filharmonia, siedziba orkiestry czy chóru), stworzenie autorskiego programu lub innowacji edukacyjnej przez nauczyciela,
- 6) stawianie celów kształcenia ukierunkowanych na rozwój poznawczy ucznia zdolnego, poszerzanie wiedzy i umiejętności ucznia (np. dodatkowych zadań z treści wykraczających poza podstawę programową i in.),
- 7) aktywizowanie do samorozwoju poprzez udział w olimpiadach, konkursach przedmiotowych, w kołach zainteresowań, festiwalach, przeglądach oraz eventach edukacyjnych i innych (podając m.in. za Solecką⁷).

8.1. Metody i formy pracy z uczniem zdolnym

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 roku⁸ każdy uczeń ma prawo do nauki w szkole ogólnodostępnej, która znajduje się najbliżej jego miejsca zamieszkania. Dlatego też uczeń z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego musi mieć zapewniony dostęp do nauki i integracji z rówieśnikami.

Praca z uczniem zdolnym wymaga od nauczyciela zmiany sposobu nauczania poprzez zintensyfikowanie i poszerzenie zakresu jego wiedzy (wzbogacanie). Konieczne jest szybsze przerabianie materiału, wdrażanie systemu nauczania bezklasowego lub też promowanie do wyższej rocznikowo klasy (akceleracja – przyspieszanie). Uczeń spośród nauczycieli wybiera swojego tutora, który według zdolności lub zainteresowań np. poprzez testy IQ oraz sprawdzenie poziomu umiejętności szkolnych będzie prowadził zajęcia na zasadzie grupowania. Uczniowie pochodzący z kilku klas lub szkół mogą skupiać się w ramach konsultacji w zespołach tematycznych. Skrajnym przykładem lub właściwie przykładem profesjonalizacji uzdolnień są szkoły muzyczne, plastyczne, baletowe, taneczne etc.

Do założeń ogólnych, którymi nauczyciel powinien kierować się w czasie pracy z uczniem zdolnym zaliczyć należy:

⁷ Solecka B., *Ramowe wytyczne w zakresie treści niezbędnych w programie i scenariuszu*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2019.

⁸ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 roku w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej.

- utrzymanie wysokiego poziomu stawianych uczniom zadań,
- konsekwencja sprawdzalności ich wiedzy,
- terminowość,
- utrzymanie i dostosowanie tempa pracy do pojmowania wiedzy,
- badawczy charakter pracy,
- atrakcyjność i niestandardowy tryb zajęć,
- nagradzanie i wzajemny szacunek.

Szczegółowo kwestie te zostały przedstawione przez Ośrodek Rozwoju Edukacji w prezentacji nt. *Wybrane metody i formy pracy z uczniem zdolnym* Ośrodek Rozwoju Edukacji⁹.

8.2. Ocenianie uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

Wspólnym mianownikiem oceny powinny być wszelkie pozytywne osiągnięcia, nawet przy niewielkich postępach ucznia. Natomiast brak postępów nie powinien stwarzać sytuacji do oceniania negatywnego. Za każdą pracę i włożony wysiłek uczeń otrzymuje formę bezpośredniej oceny w formie „przybicia piątki”, pochwały „super, brawo”. Bieżącemu ocenianiu ucznia towarzyszy zespół stale współpracujących ze sobą nauczycieli i opiekunów-specjalistów. Ze względu na specyficzny charakter edukacji muzycznej uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, a także indywidualne tempo i zakres nauki każdego ucznia, osiągnięcia w poszczególnych sferach oddziaływań pedagogicznych i terapeutycznych powinny być planowane indywidualne toki nauczania stosowane poprzez tzw. IPET – Indywidualny Program Edukacyjno-Terapeutyczny. Ocena, którą okresowo dokonują nauczyciele i specjaliści, umożliwia modyfikowanie indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego i dostosowuje poziom oczekiwanych osiągnięć ucznia do jego możliwości i diagnozy aktualnego stanu psychofizycznego.

W działaniach muzycznych ocenie podlegają:

- 1) zmiany rozwoju dziecka w zdobywaniu wiadomości i umiejętności muzycznych/ artystycznych zawartych w programie edukacyjno-terapeutycznym,
- 2) zachowanie ucznia.

Takiej oceny dokonuje się na podstawie:

- 1) diagnozy funkcjonalnej, czyli określenia rodzaju dysfunkcji i zaleceń specjalistów do pracy z uczniem na podstawie orzeczenia *Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej*,
- 2) obserwacji,
- 3) wytworów pracy w szeroko pojętej dziedzinie muzyki.

⁹ *Prezentacja nt. Wybrane metody i formy pracy z uczniem zdolnym*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Zespół ds. budowania KSWZiT, CODN 2009 roku, file:///C:/Users/Mario/Desktop/NOWY%20KONKURS%202019/wybrane-metody-i-formy-pracy-z-ucniem-zdolnym.pdf, dostęp: 10.09.2019.

Ocena opisowa z muzyki dla uczniów ze SPE posiada następujące cechy:

- 1) jest podsumowaniem konkretnej pracy z uczniem w określonym przedziale czasowym,
- 2) jest indywidualna, nie może przybierać postaci schematu,
- 3) zawiera opis osiągniętego poziomu w porównaniu z poziomem ocenianym poprzednio,
- 4) ocenia przebieg postępów ucznia w stosunku do jego możliwości,
- 5) jest oceną pozytywną, musi jednak obiektywnie opisywać ucznia, by rodzice nie wytworzyli sobie fałszywego obrazu dziecka.

Oceniane jest:

- **zaangażowanie ucznia** w pracę na lekcji,
- **współpraca z nauczycielem** lub jej brak w trakcie wykonywania zadania,
- **samodzielne odrobienie** zadania domowego,
- **podejmowanie próby** prawidłowego powtórzenia ćwiczenia, fragmentu piosenki, rozpoznania utworu itd.

Każde zajęcia powinny kończyć się udzieleniem informacji zwrotnej, co uczeń zrobił dobrze, a co wykonał nieprawidłowo (ocenie kształtujące).

Ocenianie osiągnięć edukacyjnych ucznia ze SPE polega na rozpoznawaniu przez nauczyciela poziomu i postępów w opanowaniu przez ucznia podstawowych wiadomości i umiejętności muzycznych w stosunku do wymagań edukacyjnych. Będą to np. próby intonowania dźwięków, rozróżniania barw i rozpoznawania instrumentów muzycznych, zapamiętywania fragmentów tekstu, melodii, rozpoznawania utworów czy powtarzania rytmu.

Zajęcia, gdzie na pierwsze miejsce wysuwa się np. rytm (gdyż jest on pierwotnym składnikiem muzyki i najmocniej emocjonalnie oddziałuje na dzieci) jest najbardziej lubianą przez uczniów niepełnosprawnych formą lekcji. Muzyka oraz aktywność przez nią wywołana pozwala doświadczyć doznań, które w sposób pozaintelektualny docierają do serca i duszy.

Ocena z muzyki dla ucznia ze SPE stwarza dziecku perspektywę i możliwość aktywizacji, sposobów odreagowania oraz uczucia relaksu. Każde takie wzmocnienie może powodować stymulację jego aktywności psychoruchowej i chęć podejmowania nowych wyzwań w codziennym życiu.

Metody i formy pracy z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi należy każdorazowo dostosowywać z ideami edukacji włączającej oraz zastosować proces indywidualizacji. Musi to być proces podlegający ciągłym przemianom tak, by uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi mogli w pełnym stopniu brać w nich czynny udział. Umiejętne wykorzystanie nieustannie rozwijającej się technologii

jest dużym wsparciem w procesie edukacyjnym i podnosi jego efektywność, zwłaszcza w pracy z uczniami ze SPE¹⁰.

Przy pracy indywidualnej z uczniem ze SPE, który wykazuje dobrze rozwiniętą inteligencję językową, lekcja będzie lepiej przyswajalna, jeśli więcej metod skierujemy na jego wiedzę: słuchając, pisząc, czytając i dyskutując. Dla niego to rola słowa pisanego i mówionego będzie stanowiła istotę nauki i przyswajania wiedzy. Poprzez dotyk, ruch i kontakt fizyczny będą lepiej odbierane przez ucznia o dobrze rozwiniętej inteligencji fizyczno-kinestetycznej. A dla praktyka ulubionym zajęciem będzie pasja grania, tworzenia, komponowania czy chociażby prowadzenia muzycznego bloga, strony internetowej lub medialnych spotów muzycznych. Dla ucznia, posiadającego rozwiniętą inteligencję wizualno-przestrzenną, czynnością, która nie sprawi mu większej trudności, będzie zorganizowanie imprezy muzycznej, przygotowanie sali do koncertów czy logistyka przedsięwzięć muzycznych. Uczeń ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, ze zdolnościami matematyczno-logicznymi będzie operował symboliką oraz wyrażeniami dotyczącymi pojęć czasu, ilości, liczb oraz dostrzegania związków przyczynowo-skutkowych, łatwiejsze będą zadania związane z postrzeganiem harmonii i porządku w muzyce, skupi się on bardziej na analizie utworu muzycznego, lepiej przyswoi biografię lub libretto opery. Każdy uczeń posiadający zdolności interpersonalne z łatwością będzie nawiązywał kontakt, zrozumie preferencje i poglądy innych.

Specjalne potrzeby edukacyjne to również uczniowie sprawiający problemy wychowawczo-dydaktyczne, których dobry nauczyciel powinien zacząć szukać w genezie zachowań, jego najbliższym otoczeniu i rodzinie. Problemami najczęściej spotykanymi w szkole są: nadpobudliwość, dysleksja, obniżony poziom intelektualny, nieumiejętność pracy w grupie, problemy osobowościowe, nietypowa sytuacja rodzinna, ale również wybitne uzdolnienia. Sposobem zapobiegania tym problemom jest m.in. określanie celów i wymagań edukacyjnych językiem ucznia, stosowanie krótkich, rzeczowych poleceń, przestrzeganie wcześniej ustalonych reguł, z zastosowaniem różnych technik, form i metod pracy, motywowanie poprzez wskazywanie mocnych stron, pasji, zainteresowań oraz nagradzanie nawet drobnych osiągnięć. Wiele przyczyn niepowodzeń ucznia w szkole i problemów edukacyjnych wynika m.in. z niskiej samooceny, złego stanu zdrowia, braku zdolności lub braku wskazań kierunków zainteresowań. Czynnikiem społecznym i rodzinnym mogą być warunki bytowe, sytuacja materialna, liczebność rodziny, nawet obowiązków domowych, patologie.

W takich wypadkach zadaniem nauczyciela jest zindywidualizowanie procesu nauczania, dostosowanie wymagań do możliwości ucznia oraz wprowadzenie chociażby pomocy koleżeńskiej (praca ucznia zdolnego ze słabszym), przynosząca często zaskakujące efekty. Proponowany przez autorkę sposób oceniania ucznia ze SPE stanowi załącznik nr 1 niniejszego programu.

¹⁰ Dobrowolska M., *Wykorzystanie TIK w nauczaniu i uczeniu się uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2018.

9. WYKORZYSTANIE NARZĘDZI ICT

Information and Communication Technologies, nazywane zamiennie technologiami informacyjno-telekomunikacyjnymi (TIK) stanowią środki dydaktyczne, które w miarę upływu czasu zmieniają się i wymuszają na nauczycielu ciągłą modyfikację przestrzeni lekcyjnej. Poniżej wymienione aplikacje i nazwy programów mogą ulec modyfikacji w przeciągu kilku miesięcy i posiadać nowe rozbudowane formy lub występować pod inną nazwą. Podlegają one bowiem ciągłemu procesowi modyfikacji. Przy wykorzystaniu nowoczesnych technologii oraz tradycyjnych metod należy zachować odpowiednie proporcje. Dzieci rozpoczynają zazwyczaj swoją twórczość artystyczną, wykorzystując narzędzia elektroniczne jak tablety, smartfony czy laptopy. Początkowo korzystają z komunikatorów, przeglądają filmy i nagrania dostępne na portalu *YouTube*, następnie używają aplikacji do rysowania, tworzenia filmów by na koniec dodawać dźwięk, muzykę. Przykładem najprostszego edytora graficznego może być *Sketch* – rodzaj szkicownika, dalej aplikacja służąca do wykonywania prostych animacji poklatkowych – *I can animate* (nagrania video utworzone na podstawie fotografii). Kolejna użyteczna aplikacja to *Film Maker Pro* – służący do robienia filmów, składających się ze zdjęć z możliwością dodawania do nich muzyki, znaków wodnych lub komentarzy, jak i samych plików video. Zabawne animacje, powstałe z narysowanych przez dzieci postaci, można wzbogacić wyrazowo przy pomocy *Flipaclipa*. Dla równowagi najczęściej wykorzystywane przez dzieci i młodzież są: *Garage band* (tworzenie muzyki), *Audiacity*, *Spotify* (słuchanie muzyki), *Shazam* (wykrywanie, rozpoznawanie utworów muzycznych), *Guitar tuner* (strojenie instrumentów np. gitary, ukulele), *Apple Music* (odtwarzanie muzyki), *Soundcloud* (publikowanie własnych utworów muzycznych), *Ibis Paint X* (do zaawansowanego tworzenia prac pisemnych i rysunkowych, także zapisywania nut), *Piano* (nauka „gry” na pianinie) oraz *Mussila Musical monster adventure* – stawiająca przed dziećmi różne krótkie zagadki, łącznie z rozpoznawaniem instrumentów i zabawie, dzięki której można zdobyć sporą wiedzę o muzyce i instrumentach. Pomocą naukową zarówno dla nauczyciela, jak i ucznia, jest strona internetowa *muzykotekaszkolna.pl*, *ninateka.pl*, lecz prawdziwą skarbnicą wiedzy mogą być również strony edukacyjne muzeów, teatrów, filharmonii, oper i innych instytucji kultury w naszym codziennym otoczeniu. Często projekt muzyczny może być wsparty przez fundację, stowarzyszenie, banki, duże przedsiębiorstwa lub organizacje pozarządowe. Taka współpraca wymaga wielkiego zaangażowania oraz znajomości sposobów wykorzystania nowych technologii. Dzieleniem się wiedzą z muzyki, twórczością, eksperymentami może być prowadzenie bloga – zarówno przez jednego ucznia, jak i przez grupę. Aby zapisać nuty – nie tylko w tradycyjnej wersji papierowej – warto zapoznać się z programem *MuseScore*, który ten proces może przyspieszyć.

Wprowadzanie elementów rywalizacji i współzawodnictwa możliwe jest dzięki takim aplikacjom jak: Quizlet, Flashcard, czyli dwustronne cyfrowe fiszki, oparte na zasadzie pytanie-odpowiedź oraz popularna witryna Kahoot!, umożliwiająca pracę z wykorzystaniem smartfona. Na lekcjach muzyki należy pamiętać o tradycyjnym zastosowaniu internetowych kanałów radiowych, prezentujących koncerty na żywo lub ich nagrania poprzez *Opera Vision*.

10. ELEMENTY INTERDYSCYPLINARNE W PROGRAMIE

Program *Muzykobranie* zawiera treści **interdyscyplinarne**, które rozwijają wielopoziomowe rozumienie rzeczywistości, w sposób całościowy odnoszące się do treści nauczania. Treścią uzupełniającą dla powyższego tematu jest publikacja z międzynarodowej konferencji na temat edukacji artystycznej pod hasłem „Rozwijanie kreatywnych możliwości w XXI wieku” (Lizbona, 6–9 marca 2006) na temat „Mapa drogowa UNESCO dla edukacji artystycznej”¹¹. Dostarcza ona podpowiedzi i podkreśla, że *rozwój kulturalny i rozwój kreatywności powinny zajmować w edukacji centralne miejsce, wskazując na ważność korelacji pomiędzy przedmiotami, by angażowały wszystkich zarówno do korzystania z wcześniejszych doświadczeń, jak i dostrzegania związków i celowości nauczania wieloaspektowego.*

Powiązania międzyprzedmiotowe muzyki z:

- **językiem polskim** – zgodnie z podstawą programową kształcenia ogólnego z komentarzem¹² uczeń uświadamia sobie budowę motywów, fraz, zdań w muzyce i literaturze oraz rolę rytmu w muzyce i poezji. W pieśniach ludowych uczeń ma sposobność kontaktu z gwarą różnych regionów Polski, z obyczajami, tradycją, a także z prostym tekstem poetyckim. Rozwija również umiejętność mówienia
- i pisania o muzyce i kompozytorach;
- **historią** – znajdziemy poprzez poznawanie pieśni historycznych, patriotycznych i religijnych oraz innych utworów artystycznych, które wzbogacają wiedzę historyczną, pozwalają lepiej poznać i zrozumieć daną epokę, postawy i uczucia ludzi. Teksty pieśni historycznych są cennym źródłem wiedzy, gdyż przybliżają obyczaje, język, postacie historyczne i styl muzyczny epoki, której dotyczą¹³;
- sztuką, zwłaszcza **plastyką** – zauważyć można rozwijanie zdolności wizualnego wyrażania muzyki np. poprzez rysowanie symboli, szkice strojów, naśladowanie ruchów dyrygenta, próby ilustrowania programowych utworów muzycznych;
- **matematyką** – dzięki czemu muzyka rozwija wyobraźnię i abstrakcyjne myślenie¹⁴;
- **geografią**, poprzez obrzędy religijne, muzykę różnych regionów i narodów przybliża się uczniom obraz najbliższego regionu, kraju, Europy i świata¹⁵;

¹¹ Mapa drogowa UNESCO dla edukacji artystycznej przyjęta na Światowej Konferencji na temat Edukacji Artystycznej pod hasłem „Rozwijanie kreatywnych możliwości w XXI wieku”, Lizbona 6–9.03.2006, dostęp: 31.05.2019.

¹² Podstawa programowa kształcenia ogólnego z komentarzem. Szkoła podstawowa. Muzyka. Ministerstwo Edukacji Narodowej, Ośrodek Rozwoju Edukacji. Warszawa <https://www.ore.edu.pl/wp-content/uploads/2018/03/podstawa-programowa-ksztalcenia-ogolnego-z-komentarzem.-szkola-podstawowa-muzyka.pdf>, s. 22, dostęp: 12.06.2019.

¹³ Tamże, s. 22.

¹⁴ Tamże, s. 22.

¹⁵ Tamże, s. 22.

- **przyrodą**, np. wykorzystując instrumenty, swój głos do naśladowania odgłosów otaczającego świata przyrody lub poprzez uwrażliwienie na potrzeby środowiska;
- **edukacją prozdrowotną** poprzez uwrażliwienie na dbanie o higienę głosu, wykonywanie ćwiczeń ruchowych zgodnych z podstawą programową z zajęć wychowania fizycznego;
- **informatyką** – poprzez zastosowanie ICT oraz mobilnych środków multimedialnych
- **techniką** – np. w konstruowaniu prostych instrumentów, będących efektem poszukiwania różnych źródeł dźwięków, budowaniu nowych przestrzeni do prezentowania nagrań (rozumienie akustyki), pulpitów pomocnych w czytaniu nut, czy przygotowaniu nagłośnienia¹⁶;
- **wychowaniem fizycznym** – pozwalają na rozbudzenie u uczniów zainteresowania rytmicznym ruchem, wykonywanym przy akompaniamencie muzyki lub podczas śpiewania piosenki, a także w trakcie przygotowywania i realizowania układów tanecznych. W tym zespole ważne jest także rozwijanie pamięci muzycznej i ruchowej, wyrabianie umiejętności uczenia się i zapamiętywania melodii oraz rytmu¹⁷.

¹⁶ Podstawa programowa kształcenia ogólnego z komentarzem. Szkoła podstawowa. Muzyka. Ministerstwo Edukacji Narodowej, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa <<https://www.ore.edu.pl/wp-content/uploads/2018/03/podstawa-programowa-ksztalcenia-ogolnego-z-komentarzem.-szkola-podstawowa-muzyka.pdf>>, s. 22, dostęp: 12.06.2019.

¹⁷ Tamże, s. 22.

11. SPOSOBY OCENIANIA UCZNIÓW

Proponowana ocena umiejętności ucznia stawiana przez nauczyciela powinna przede wszystkim motywować go do nauki i pobudzać do dalszych działań muzycznych. Biorąc pod uwagę wszelkie formy aktywności ucznia (odtworzenie, muzykowanie, tworzenie), nie należy oceniać jego zdolności, a jedynie jego postępy i zaangażowanie oraz włożoną przez niego pracę. Ważna jest również informacyjna funkcja i rodzaj oceny. Stanowi ona bowiem również obraz postępów, zdobywania nowych kompetencji oraz postaw, jakie uczeń w danym okresie nabył. Ocena powinna być jawna dla wszystkich zainteresowanych, tj. ucznia, rodzica – opiekuna oraz wychowawcy.

Sposoby oceniania wymienione poniżej nie wyczerpują wszystkich procedur pomiaru i oceny pracy oraz zgromadzonej przez ucznia wiedzy, a są jedynie inspiracją do rozważenia przez nauczyciela.

Ocenię podlegają:

- a) **Umiejętności** w zakresie śpiewu i gry na instrumentach, tworzenia i komponowania muzyki, ruchu przy muzyce, formułowania wypowiedzi o muzyce i zastosowania ze zrozumieniem podstawowych pojęć muzycznych;
- b) **Stopień zaangażowania i wkład pracy** – umiejętność pracy w zespole (współpraca, pomoc), wykazywanie chęci, sposoby prezentacji i działania poza programowe (przynależność do grup muzycznych, chóru, zespołu instrumentalnego), kreatywność;
- c) **Ogólna wiedza o muzyce** – uzależniona od poziomu klasy, dotycząca podstawowych pojęć muzycznych, kompozytorów, wykonawców oraz ogólnych wiadomości z wiedzy o kulturze muzycznej;
- d) **Umiejętność pracy w grupie**, wyrównywanie szans – współpraca ucznia zdolnego z uczniem o specjalnych potrzebach edukacyjnych;
- e) **Postawa kreatywna i sposoby prezentacji swoich dokonań** w klasie i na forum szkoły i środowiska.

Sposoby/formy oceniania:

- **samoocena** – kształci samoświadomość własnych braków jak i zalet. Stanowić będzie cenną kompetencję w relacjach z przyszłymi pracodawcami oraz współpracownikami;
- **ocena koleżeńska** ze strony współuczestników lekcji. Ten sposób oceniania zmniejsza rywalizację wśród uczniów, uczy stosowania opinii i komentowania, kształci cechy odpowiedzialności;
- **ocena nauczyciela** – który powinien oceniać pracę uczniów w sposób bieżący oraz po zrealizowaniu większej partii materiału. Mając na względzie znajomość oceniania kształtującego i sumującego (omówionych szczegółowo poniżej),

angażuje i pozwala na bieżąco śledzić postępy w nauce i ułatwia pokonywanie trudności uczniów. W ocenianiu nauczyciel powinien uwzględnić zarówno wiedzę, jak i umiejętności praktyczne oraz postawę ucznia i stopień zaangażowania. Nie powinno podlegać ocenie negatywnej brak zaśpiewanej piosenki czy źle wykonanego rytmu. Liczy się zaangażowanie i współpraca w grupie oraz chęci wykazywane przez ucznia. Na najwyższe uznanie, a tym samym zdobycie najlepszej oceny zasługują uczniowie, których nauczyciel powinien wyróżnić za szczególny – ponadprogramowy wysiłek twórczy w śpiewaniu i muzykowaniu dodatkowo zdobytą i wykorzystaną na lekcji wiedzę. Dodatkową oceną należy zaznaczyć indywidualizm i wysoki poziom artystyczny uczniów wybitnych, ale trzeba pamiętać, by tym samym nie doprowadzać do niskiego poczucia wartości innych uczniów, których poziom odbiega od ucznia ze szczególnymi uzdolnieniami.

Dostosowywanie wymagań edukacyjnych i ocenianie to najważniejsze aspekty funkcjonowania ucznia ze specjalnymi potrzebami w środowisku szkolnym. Ważne jest, aby dla takiego ucznia ocena pełniła przede wszystkim funkcję motywującą, a ocenianie:

- służyło dziecku i pozwalało korygować jego dotychczasowe postępowanie,
- uruchamiało samoocenę dziecka,
- miało jasno sformułowane kryteria w języku ucznia.

Ocena kształtująca ma również zastosowanie w muzyce. Według Sterny¹⁸ *kluczowym momentem tego rodzaju oceny jest informacja zwrotna, będąca finalizacją sukcesu. Informacja zwrotna jest rodzajem dialogu między uczniem a nauczycielem mającym pomóc w znalezieniu metody lepszej nauki muzyki. Najczęściej przyjmuje ona formę komentarza pisemnego lub ustnego do pracy ucznia. Ważne przy tym jest zachowanie kilku elementów: wyróżnienie i docenienie sukcesów ucznia, zapisanie lub wyartykułowanie tego, co ma być jeszcze poprawione, w jaki sposób uczeń ma to zrobić i który kierunek obrać dalej. W ocenie kształtującej informacja zwrotna NIE JEST OCENĄ tylko częścią podsumowującą efekt jego pracy. Warunkiem koniecznym przyjęcia przez ucznia tego rodzaju krytyki jest świadomość, że nauczyciel go akceptuje, jest mu życzliwy i zależy mu na dalszej współpracy z uczniem.*

Wskazywanie dobrych elementów w pracy ucznia, wskazywanie tego, co wymaga poprawy, nad czym uczeń musi jeszcze popracować, podsuwanie wskazówek, jak należy to poprawić – to składowe poprawnej informacji zwrotnej, jaką otrzymamy od ucznia. Ocenianie kształtujące zastosowane będzie w odniesieniu do np. gry na instrumencie melodycznym, natomiast **ocenianie sumujące** będzie stosowane do oceny zadań wykonywanych na lekcji: śpiewu, odpowiedzi ustnych, wiadomości (kartkówki, testy,

¹⁸ Sterna D., *Ocenianie kształtujące w praktyce*, Biblioteka Akademii SUS, 2006.

sprawdziany) oraz udziału w konkursach i działalności w kołach zainteresowań. Ocena sumująca zwyczajowo ograniczona jest stopniem wyrażonym cyfrą i ma znaczenie przy podsumowaniu nabytej wiedzy.

12. EWALUACJA PROGRAMU

W procesie ewaluacyjnym należy uwzględnić wymiar organizacyjny i decyzyjny wszystkich podejmowanych działań. Planowanie – dotyczące sposobu przeprowadzenia ewaluacji, sposobu gromadzenia danych, sposobu kontaktowania się z uczniami i nauczycielami – powinno być precyzyjnie określone. Działania ewaluacyjne mogą dotyczyć oceny programu nauczania w trakcie jego wdrażania lub po wdrożeniu. W związku z tym możemy mówić o ewaluacji formatywnej i sumatywnej. W przypadku ewaluacji sumatywnej chodzi o jednoznaczną i całościową ocenę, która ma doprowadzić do podjęcia decyzji o kontynuowaniu programu lub rezygnacji z jego realizacji. Natomiast ewaluacja formatywna pozwala na dokonywanie zmian w trakcie realizacji programu.

Zmiany dotyczyć mogą:

- udoskonalenia form i metod pracy z uczniami, tak aby proces dydaktyczny stał się bardziej efektywny;
- wybranych aspektów programu;
- wprowadzenia lub usunięcia wskazanych (na podstawie danych z oceny) treści itp.

Celem ewaluacji formatywnej jest ustalenie źródeł zmiany w zachowaniu uczniów lub nauczycieli czy też wskazanie zmian, jakie pojawiają się przy realizacji programu w zakresie wiedzy i umiejętności uczniów. Działania ewaluacyjne nie muszą prowadzić do całościowej oceny programu.

Proponowany przez autorkę program *Muzykobranie* tworzony był z myślą, że będzie mógł być wykorzystany w każdej placówce szkolnej. Natomiast zadaniem nauczyciela i dyrektora szkoły jest podjęcie takich działań, aby jego realizacja przyniosła jak najlepszy efekt, umożliwiającą realizację wszystkich zapisów podstawy programowej ze wskazaniem jak się uczyć i wykorzystywać wiedzę dla wszechstronnego rozwoju ucznia, jego umiejętności w życiu szkolnym, środowisku oraz na rynku pracy. Warunki te mogą być spełnione, jeśli rozpoznane zostaną potrzeby uczniów poprzez właściwe podejmowane działania ewaluacyjne programu nauczania muzyki w każdej klasie¹⁹.

Do standardowych narzędzi pomiarowych w ewaluacyjnym procesie badania jakości i wartości nauczania należą m.in.: opisy (przypadku, sytuacji, zachowań), raporty, obserwacje, opinie, wywiady, ankiety, kwestionariusze, karty samooceny (klasy, rocznika, ucznia), skale szacunkowe.

W proponowanym programie ewaluacja powinna służyć przede wszystkim poprawie efektywności pracy nauczyciela i zdobywania lepszych osiągnięć przez uczniów. Jest to

¹⁹ Programy nauczania w rzeczywistości szkolnej. Tworzenie – wybór – ewaluacja, ORE, Warszawa 2012, s. 84– 91.

rodzaj ewaluacji formatywnej (usprawniającej), która ma zapewnić postęp w działaniach umuzykalniających dzieci i młodzież. Polega ona na zbieraniu i analizowaniu danych pochodzących z oceny procesu edukacyjnego i oceny wyników uczniów. Sporządzone wyniki ewaluacji wraz z wnioskami powinny służyć nauczycielowi do samooceny pracy własnej i zastosowanych metod nauczania. Program *Muzykobranie* wraz ze scenariuszami lekcji powinny być oceniane przez nauczyciela w celu zapewnienia osiągnięcia optymalnych efektów uczniów.

ZAŁĄCZNIK NR 1

KRYTERIA OCENIANIA UCZNIÓW ZE SPE
ODPOWIADAJĄCE POSZCZEGÓLNYM STOPNIOM SZKOLNYM

na ocenę celującą:

- zakres wiadomości i umiejętności ucznia jest znacznie szerszy niż przewidują to podstawowe wymagania,
- uczeń szczególnie interesuje się przedmiotem, korzysta z różnych źródeł informacji,
- potrafi samodzielnie wyjaśniać zjawiska, pojęcia bez jakiegokolwiek pomocy nauczyciela,
- samodzielnie i sprawnie posługuje się wiedzą dla celów teoretycznych i praktycznych,
- prezentuje poprawny język wypowiedzi.

na ocenę bardzo dobrą:

- opanowanie całego materiału programowego w obszarze wiadomości i umiejętności,
- uczeń rozumie związki między treściami programowymi,
- samodzielnie wyjaśnia zjawiska, wykorzystuje posiadaną wiedzę w praktyce,
- stosuje wiedzę i umiejętności w sytuacjach nietypowych,
- używa poprawny język i styl wypowiedzi, sprawnie posługuje się obowiązującą w danym przedmiocie terminologią.

na ocenę dobrą:

- opanowanie większości materiału programowego,
- poprawne rozumienie uogólnień i związków między treściami programowymi oraz przy pomocy nauczyciela – wyjaśnia zjawiska i je interpretuje,
- stosuje wiedzę w typowych sytuacjach teoretycznych i praktycznych samodzielnie, w sytuacjach nietypowych z pomocą nauczyciela,
- podstawowe pojęcia i prawa uczeń ujmuje za pomocą terminologii właściwej dla danej dziedziny wiedzy,
- stosuje poprawne wypowiedzi w stopniu zadowalającym.

na ocenę dostateczną:

- zakres opanowania materiału programowego ograniczony do treści podstawowych (w zakresie odtwarzania powyżej 50%),
- uczeń rozumie tylko najważniejsze związki i powiązania logiczne między treściami,
- poprawnie rozumie podstawowe uogólnienia, stosuje wiedzę i umiejętności w sytuacjach typowych (teoretycznych i praktycznych) z pomocą nauczyciela,
- uczeń posiada przeciętny zasób słownictwa, język zbliżony do potocznego.

na ocenę dopuszczającą:

- uczeń posiada konieczne, niezbędne wiadomości i umiejętności,
- prezentuje słabe rozumienie treści programowych,
- podstawowe wiadomości są przez niego odtwarzane, nie posiada umiejętności wyjaśniania zjawisk a wiadomości szczegółowe odtwarza tylko przy pomocy nauczyciela,
- nieporadny styl wypowiedzi, ubogie słownictwo, liczne błędy, trudności w formułowaniu myśli.

na ocenę niedostateczną

Ocenę niedostateczną otrzymuje uczeń, który nie spełnia wymagań na ocenę dopuszczającą, nie prowadzi zeszytu przedmiotowego. Zakres jego wiadomości i umiejętności nie dają szans na sukces w dalszych etapach kształcenia. Uczeń nie skorzystał z pomocy szkoły, nie wykorzystał szans na uzupełnienie podstawowych wiadomości z przedmiotu.

Przy ustalaniu oceny z muzyki należy w szczególności uwzględnić możliwości ucznia i wysiłek wkładany przez ucznia w wywiązywaniu się z obowiązków wynikających ze specyfiki zajęć.

Oceny częściowe powinny być wystawiane za różne – zależne od specyfiki przedmiotu, jakim jest muzyka – **formy aktywności ucznia**, nauczyciel powinien stosować różnorodne metody sprawdzania wiadomości i umiejętności ucznia:

- interpretacja ruchowa do tekstów muzycznych i literackich,
- aktywne słuchanie muzyki wg założeń Batii Strauss,
- taniec,
- poprawny emisyjnie śpiew, nucenie i powtarzanie fraz melodycznych,
- gra na prostych instrumentach solo i w zespole,
- twórczość muzyczna,
- prace pisemne,
- inne prace dodatkowe,
- aktywność na lekcji,
- wysiłek i chęci wykazywane przez ucznia w opanowanie danych umiejętności.

Nauczyciel prowadzący dane zajęcia edukacyjne określa obowiązujące zasady poprawiania ocen częściowych (za jakie formy aktywności można poprawić, w jakim terminie i w jaki sposób).

Klasyfikowanie śródroczne i roczne ucznia z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym i sprzężoną niepełnosprawnością polega na okresowym podsumowaniu jego osiągnięć edukacyjnych określonych w szkolnym planie nauczania z uwzględnieniem ustaleń zawartych w indywidualnym programie edukacyjno-terapeutycznym i ustaleniu oceny opisowej. O wyborze karty oceny opisowej decydują nauczyciele prowadzący zajęcia, w porozumieniu z dyrektorem szkoły.

ZAŁĄCZNIK NR 2

WYBRANE ZADANIA I TECHNIKI PODSUMOWUJĄCE OSIĄGNIĘCIA UCZNIÓW

Zadanie **podsumowujące** (przykład):

Nauczyciel prosi uczniów o pisemne (na zakończenie lekcji) dokończenie jednego ze zdań:

- Dziś na lekcji dowiedziałem się, że.....
- Chciałbym zapamiętać.....

Technika samooceny – czyli odpowiedz na pytania: *Co wiem, a czego nie wiem?*

Czego dowiedziałem się? Przed rozpoczęciem nowej lekcji uczniowie odpowiadają na 2 pytania:

- Co już na dany temat wiem?.....
- Czego chciałbym się dowiedzieć? .....

A pod koniec lekcji nauczyciel ponownie pyta:

- Czego się nauczyłem? .....
- Co sprawiło mi największa trudność, czego nie rozumiałem.....

Technika samooceny – czyli zabawa w *Kosz i walizkę*²⁰

Nauczyciel rysuje na tablicy (lub przynosi na lekcję) kosz i walizkę. Uczniowie otrzymują dwie różnokolorowe kartki (samoprzylepne). W trakcie lekcji na jednej wypisują treści, które według nich są istotne i należy je zapamiętać, a na drugiej to, co wydaje im się zbędne. Wychodząc z klasy, przylepiają karteczki (lub wrzucają) do walizki lub kosza. Dzięki tej technice nauczyciel dowiaduje się czy sposób prezentacji tematu był dla uczniów przekazany w sposób atrakcyjny i merytoryczny.

²⁰ Harmin M., *Duch klasy. Jak motywować uczniów do nauki?* Warszawa 2008.

ANKIETA DLA NAUCZYCIELI MUZYKI

W związku z zakończeniem w roku szkolnym ..... zajęć z muzyki, dokonaj ewaluacji programu i swojej pracy.

1. Zaznacz (kółkiem) na skali oceny programu w następujących kategoriach: 1 – ocena najniższa, 6 – najwyższa.

a) realizacja założeń podstawy programowej

1   2   3   4   5   6

b) zawartość merytoryczna programu nauczania

1   2   3   4   5   6

c) łatwość realizacji zajęć, wynikająca z przykładowych scenariuszy lekcji

1   2   3   4   5   6

d) wpływ programu na sposób zaktywizowania uczniów w trakcie zajęć

1   2   3   4   5   6

2. Z jakimi problemami Pani/Pana zdaniem w zakresie muzyki uczniowie szczególnie sobie nie radzą?

.....

.....

3. Program do muzyki ..... (tutaj nazwa) został wykorzystany w zespole klasowym

- w całości
- dokonałam/-łem zmian, jakich i dlaczego?
- .....

4. Czy realizacja programu wpłynęła na wzrost zainteresowania uczniów tym przedmiotem?

- Tak
- Nie
- Nie mam zdania

5. Czy w związku z realizacją programu muzycznego uczniowie przystąpili do szkolnych, regionalnych bądź korelujących z innymi przedmiotami projektów edukacyjnych?

- tak, jaka ilość i gdzie: .....
- nie

BIBLIOGRAFIA

Dobrowolska M., *Wykorzystanie TIK w nauczaniu i uczeniu się uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2018.

Dyner W.J., *Zabawy tematyczne dzieci w domu i przedszkolu*, Ossolineum, Wrocław 1983.

Harmin M., *Duch klasy. Jak motywować uczniów do nauki?* Warszawa 2008.

Przychodzińska M., *Muzyka i wychowanie*. Nasza Księgarnia, Warszawa 1979, s. 134.

Solecka B., *Ramowe wytyczne w zakresie treści niezbędnych w programie i scenariuszu*. Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2019.

Sterna D., *Ocenianie kształtujące w praktyce*, Biblioteka Akademii SUS, 2006.

Danuta Jeziorowska – absolwentka Akademii Muzycznej w Katowicach, nauczyciel dyplomowany I Uniwersyteckiego Liceum Ogólnokształcącego im. Juliusza Słowackiego w Chorzowie z wieloletnim stażem, altowiolistka, tutor uczniów z zakresu historii muzyki Ogólnopolskiej Olimpiady Artystycznej, animator artystycznych projektów dzieci i młodzieży, ekspert ORE ds. przedmiotów artystycznych w ramach projektu „Tworzenie e-materiałów dydaktycznych do kształcenia ogólnego”, autorka artykułów dot. życia muzycznego regionu wiążących się z bezpośrednio z przedmiotem i programem nauczania „Szkolny Music Box”.